

*Začetki filozofije:
predsokratska filozofija*

KAZALO:

UVOD:.....	2
VSEBINA:.....	4
KOZMOLOŠKO OBDOBJE - fiziki.....	5
1. Miletska šola:.....	5
1.1 Talesova voda in magnet.....	5
1.2 Anaksimandrovo brezmejno.....	6
1.3 Anaksimenov Zrak.....	6
2. Jonska šola:.....	7
2.1 Ksenofanov bog.....	7
2.2 Heraklitov ogenj (pyr).....	8
2.3 Parmenidova bit.....	8
3. Atomisti.....	9
3.1 Empedokles.....	9
3.2 Anaksagora.....	10
3.3 Pitagora.....	10
ANTROPOLOŠKO OBDOBJE - sofisti.....	11
4.1 Protagora.....	11
4.2 Gorgias.....	12
ZAKLJUČEK:.....	12
VIRI:.....	12

UVOD:

Filozofijo so v njenem začetku, v stari Grčiji, enačili z znanostjo. Znanosti kot jo imamo sedaj takrat niso poznali. Filozofi so s svojim razmišljanjem pripomogli k začetku razvoja te discipline.

V tistem času so ljudje verjeli raznim mitom o nastanku sveta, kasnejša filozofija pa se je mitologiji, in njenem načinu razmišljanja, postavila po robu. Začetki razlaganja nastanka sveta pa so še precej naslanjajo na mitologijo.

Miti o izvoru sveta (kozmonogije) in pogledi na sestavo univerzuma (kozmozologije) so poskusi razlage sveta in njegovega delovanja, ki bi bila človeku razumljiva. Vsaka razlaga izpostavi voljo bogov – so tisti, ki poznajo odgovore na vsa vprašanja. Heziod naprimer, je poznal štiri prvobitna božanstva: kaos (Chaos),

zemlja (Gaia), podzemlje (tartarus) in ljubezen (Eros). Njihovi nasledniki naj bi nato po svoji meri ustvarili svet. To naj bi bila antropomorfična (človeku podobna) bitja, ki so kombinacija nadčloveških moči in človeških občutkov, čustev, želja... Bogovi naj bi uravnavali dogodke v svetu in zaradi njihove muhavosti in se stvari odvijajo tako kot oni sami hočejo, človek pa je podrejen njihovim ukazom. Lahko jim pomagajo ali pa škodijo in zato jim morajo ljudje darovati živali, predmete in moliti.

Vse do Sokrata so se filozofi še vedno ukvarjali s kozmologijo, vendar na podlagi drugačnega pristopa. Grški miti so bili namreč že od samega začetka predmet kritike filozofov, saj se niso ujemali s tedanjimi spoznanji (fizikalna dejstva, moralna spoznanja). Mitično spekulacijo je počasi začel zamenjevati razumski premislek, neutemeljeno religioznost pa znanstveno – filozofsko spoznavanje. Ti začetki segajo v mesto Milet v Mali Aziji v 6. stoletju pr.n.št. V tem času pride do socialnih in kulturnih sprememb v kolonijah, pogoji za življenje postanejo boljši. Začetniki filozofije so bogataši, ki imajo željo po raziskovanju. Le – ti zahtevajo ločitev znanosti od religije (mitologije). V nadaljevanju seminarske naloge se bom ukvarjala z misleci tistega časa in njihovimi idejami. Za prav vsakega od njih je značilno, da poskušajo namesto zatekanja k bogovom in mitom utemeljitev za nastanek sveta najti v raziskovanju narave. Še posebej pomembno je vprašanje: »Iz česa je vse?« Vsi se trudijo najti »Arche«, počelo, prasnov, ki je temelj vsega. Platon je kasneje njihovo razmišljanje in trud označil kot premik od mythosa k logosu – od mitičnega k racionalnemu mišljenju. Te poskuse, ki pa še vedno kar pogosto posegajo v mitološko kulturo starih Grkov, imenujemo predsokratska filozofija.

VSEBINA:

Aristotel je prve filozofe imenoval naravoslovci – fiziki (physis – narava), saj so hoteli podati razumno razlago narave – iščejo vzročne zveze med dogodki v naravi. Oni spadajo v prvo obdobje predsokratske filozofije – Kozmološko obdobje (600 – 450 pr.n.št). Problem fizikov je ta, da so zelo spekulativni - ne poznajo merjenja.

Obdobje ki mu sledi pa se imenuje antropološko obdobje (450 – 39pr.n.št), kjer človek postane središče preučevanja. Filozofi iz tega obdobja se imenujejo sofist. Beseda sofist je v prihodnosti dobila negativen pomen (Aristotel je govoril slabo o njih, ker je bil mnenja, da so sleparji), tedaj pa je »sophistes« pomenilo modrec,

nekdo, ki svetuje drugim v stiski. Kasneje so ljudi začeli učiti za denar (govorništvo, politologijo in glasbo).

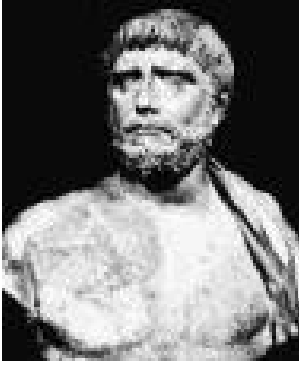
Že prej sem omenila, da se je veliko filozofov ukvarjalo z vprašanjem počela – vsi so hoteli najti stvar, ki bila izvor vsega na svetu. Odgovore so našli v vodi, zraku, ognju... Vsem predsokratikom se je zdelo nemogoče, da bi kaj nastalo iz nič, saj iz nič nič ne nastane (ex nihilo nihil fit!). Zelo pomembno je to, kako so videli to prasnov – počelo. Je snov, ki biva v fizikalni realnosti. Počelo naj bi bilo izvor vsega – začetek ali princip stvari. Je večn, neminljiv - ne izgine ali se porabi, obenem pa je tudi element povezovanja. Zdaj, ko razumemo kaj je počelo, pa si pogledjmo, kakšna počela so našli posamezni filozofi:

KOZMOLOŠKO OBDOBJE - fiziki

1. Miletska šola:

1.1 Talesova voda in magnet

Tales (635 – 548 pr. n .št) se je rodil v Miletu, v mali Aziji. Je začetnik predsokratske filozofije in ker se je ukvarjal z naravo ga štejemo tudi za prvega fizika. Spada med 7 modrih, ali modrecev - v resnici jih je bilo več kot 20. Bil je zelo dober astronom in zaslovel s tem, da je pravilno napovedal sončni mrk. V svojem življenju ni verjetno ničesar zapisal.

Za počelo je izbral vodo, potem, ko je videl, da sta hrana in seme rastlin vlažni («Hrana vseh stvari je vlažna in tudi sama toplota nastaja iz vlage in skozi vlago živi/.../ voda je počelo narave vlažnim stvarjem.») Njegova ideja o vodi verjetno izvira iz prepričanja, da svet lebdi na vodi, reke in morja pa so nekakšni prehodi iz vode na kopno. Njegova izbira počela je zelo pomembna, saj prvič v zgodovini počelo ni bil bog ampak snov (Hilopsihizem).

Bil je tudi zagovornik načela, da ima materija dušo. V to ga je prepričal pojav, ko je videl, da ima kamen magnetovec neko notranjo moč in z njo privlači železo. Pravil je, da imajo tiste stvari, ki imajo v sebi gibalno silo v sebi dušo. Tem stvarjem je pripisoval zmožnost gibanja in zaznavanja.

1.2 Anaksimandrovo brezmejno

Anaksimander (622 – 547 pr.n.št) spada poleg že prej omenjenega Talesa in Anaksimena spadajo med Miletske filozofe. Za Anaksimandra Arche ni nek materialni element (voda, zrak..), saj vsakega od njih lahko uniči njegovo nasprotje. Naprimer: voda izhlapi v bližini ognja... Počelo je nekaj bolj osnovnega od tega. – počelo je Apeiron (brezmejno, neskončno). To počelo je po Anaksimandru večno, nezastarljivo, hkrati zaobjema vse svetove in z vsem upravlja. Obenem je tudi nenastal in božanski. Je negacija vsega končnega in izmerljivega. V nekem smislu zato ni počelo, ker ni začetek («je nenastalo»). Znan mislec Nietzsche je sklepal da apeiron ni izkustvena stvar, saj so vse izkustvene stvari namreč končne. Kljub temu pa je cenil tega filozofa, saj je prešel iz izskanja počela od materialnih snovi k nečemu neizkustvenemu. Apeiron je mogoče razumeti kot sovpadanje materialnega in božanskega.

1.3 Anaksimenov Zrak

Anaksimenes je za počelo, kakor že njegova predhodnika, izbral nekaj neskončnega, le da to neskončno ni ostalo nedoločljivo. Za počelo je imenoval zrak (aer). Imenovanje počela z neko substanco pomeni korak naprej v definiranju pojma počela in je v nekem smislu podobno Talesovi vodi. Po njegovem vse nastane iz zraka: razredčen zrak postane ogenj, z zgoščevanjem vetra, ki se nabira v oblakih nastane voda, še dodatno zgoščevanje nam da zemljo, kasneje celo kamen.

Zelo zanimiv je njegov pogled na naravo, ki jo vidi kot živo bitje. Celoten kozmos je nek organizem podoben človeku. Pravi da, tako kot duša vzdržuje in tvori človeka, tako zrak obdaja in prežema svet. "Kakor naša duša, ki je zrak, vlada nas, tako obdaja tudi ves kozmos dah in zrak". Zrak in duša sta eno in isto (podarjata življenje). Zrak kot vseobsegajoči princip je prisoten tudi v človeku.

2. Jonska šola:

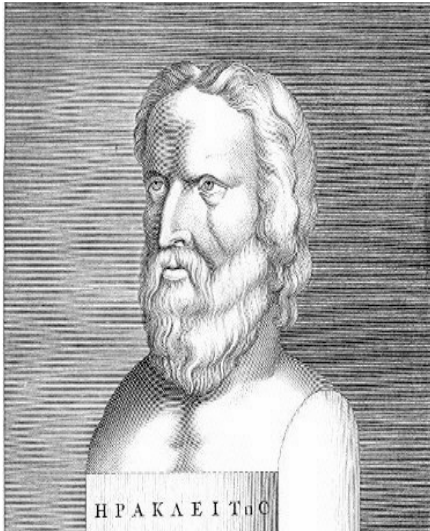
Zanje je bilo značilno, da so za počelo namesto materije iskali formo. Iskali so to, kar stoji za naravnimi pojavi. Menili so, da je razum tisti, kjer moramo iskati. Jonske filozofe štejemo za začetnike racionalnega spoznanja, vendar se pri njih pojavi problem – ne znajo narediti povezave med spoznanjem in teorijo.

2.1 Ksenofanov bog

Ksenofan je kritik predstave o bogovih, ki naj bi imeli človeško podobo in nadnaravne moči. Pravi, da če bi konji verjeli v bogove, bi ti morali imeti videz konja. Filozof, ki ni bil znanstvene narave, saj je bil pesnik, misli, da bogov ni treba ukiniti, le predstavo njih je treba spremeniti. Je nekakšen zagovornik monoteizma, saj pravi da je Bog samo en, niti najmanj podoben človekovemu umu in svet uravnava z veliko enostavnostjo. Pravi da bog ni nastal, saj če bi nastal, bi moral nastati iz že obstoječega božanstva, kar je nesmisel, saj je bog le en sam.

Razumemo lahko da je počelo vsega eno (neka enotnost, razumni red), ne neka materialna stvar.

2.2 Heraklitov ogenj (pyr)

Izhodišče njegove filozofije je kozmološke narave, saj pravi, da v svetu vlada zakonitost – logos, ki se hkrati ujema s človekovim redom. Najlažje dogajanje v njem razumemo s pomočjo ognja, iz katerega je vse nastalo in, ki se večno prižiga in ugaša. Ogenj je pri heraklitu kozmogonični princip, ki nastopa v procesih spreminjanja. Ogenj je simbol za večni potek nastajanja in minevanja: ogenj se zgosti in postane vlažen, postane voda, potem gre v zemljo, zemlja se otopli, voda prehaja v vlažnost, nato nastane ogenj. Počelo je torej gibanje, dinamika. Vse je eno. Nasprotja, ki v svetu obstajajo pa se v to eno združujejo. Nasprotnost je svetovna zakonitost, ki velja za človeka in naravo.

Njegova zelo pomembna ugotovitev je ta, da so vse stvari podvržene nenehnemu teku in spreminjanju (»panta rhei« – vse teče). Njegova znana izjava je, da ne moremo dvakrat stopiti v isto reko. Kasnejši filozofi so ga popravili, da niti enkrat ne moreš stopiti v isto reko, saj se ravno v tistem trenutku spremeni.

2.3 Parmenidova bit

Parmenid velja s svojim naukom o biti za utemeljitelja ontologije. Živel je 20 let kasneje od Heraklita. Njegovo teorijo, ki govori o spreminjanju in nestalnosti, večnem teku sveta, je označil za privid – gibanje je privid. Menil je, da čutila in človeško zaznavanje nista izvor resnice. Resnica je namreč spoznavna zgolj z umom.

V njegovih razmišljanjih ima beseda bit (je temeljna ontološka kategorija) ključno vlogo. Pomeni neko večno, nespremenljivo, negiblivo, nenastalo in vseobsegajočo substanco. Rekel je da je bivajoče mogoče misliti, nebivajočega ne. To pomeni, da bivajoče lahko biva, ker ga lahko mislimo in je hkrati tudi edino, kar lahko mislimo, in edino, ki biva. Toda kaj je ta edina bit o kateri mislimo. Bit lahko enačimo z Enim, množstvo ne obstaja (mnoštvo, ki ga zaznamo s čutili je zgolj prevara). Bit je nekaka večna prisotnost, je nenastala in neizginevajoča.

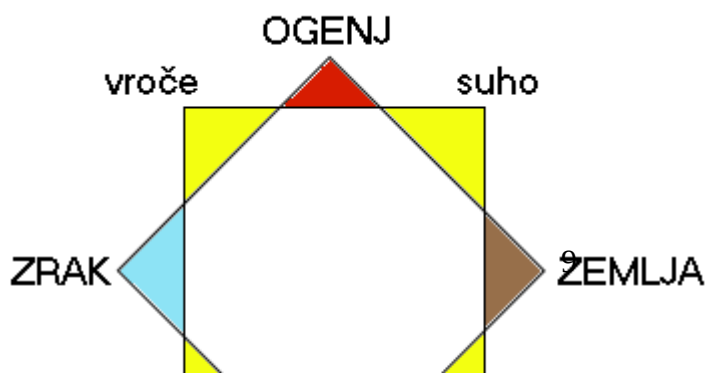
3. Atomisti

Menili so, da so v naravi skriti delci, strukture, ki jih ne poznamo. Tej temi naj bi bilo vredno posvečati največ razmišljanja. Imeli so elementarno mišljenje. Delci naj bi se med seboj kombinirali in ustvarjali svet. Dandanes vemo da je to res, problematika njihovega mišljenja pa izhaja iz spekulativnosti – delce so si kar izmišljali, zanje niso imeli nikakršnih dokazov.

3.1 Empedokles

Empedokles (ok. 495-435 pr.n.št) je bil za časa svojega življenja izjemno cenjen. Da bi ga someščani imeli za božanskega se je vrgel v vulkan. Zagovarjal je teorijo preseljevanja duš.

Njegova značilnost je, da ga ni prepričalo nobeno počelo prejšnjih filozofov. Svet se mu je zdel preveč kompleksen, da bi bil lahko sestavljen le iz enega samega počela, zato je menil da je sestavljen iz štirih elementov: ogenj, voda, zrak, zemlja. Vse nastaja na podlagi združevanja ali mešanja in ločevanja ali razdvajanja snovi. Ljubezen je tista sila, ki združuje, sovraštvo razdvojuje.

Cel svet temelji na razmerjih med navpičnimi in

vodoravnimi elementi. Lastnosti, ki si nasprotujejo na poševnih linijah nastajajo z interakcijo najbližjih elementov

3.2 Anaksagora

Anaksagora (500-428pr.n.št) je menil da so vse stvari sestavljene iz množstva kvalitativno določenih materialnih celic, ki jih imenujemo »semena stvari«. Z združevanjem teh celic dobimo različne stvari. Tiste celice ki so v predmetu najbolj številčne mu dajejo podobo, ker so najprej zaznavne. Anaksagora pravi, da nobena stvar ni nobeni podobna – najbolj podobna je temu česar največ vsebuje (se pravi – tudi vsaka celica je podobna celi stvari). Njegova ideja, da je v vsaki mizi tudi malo stola, se nam ne zdi več tako neumna, če jo pogledamo iz zornega kota njegove filozofije o celicah.

Celotnemu vesolju vlada ena sama sila, ki je po sebi umna. Anaksagora jo je poimenoval nous. Nous ima moč spoznavanja in umevanja, hkrati pa sposobnost samovladanja

3.3 Pitagora

Dejal je da je vse sestavljeno iz števil – da je število izvor vseh stvari. Predse je postavil kamenčke po enega, potem dva tri štiri. Trije kamenčki so dajali obliko trikotnika, štirje kvadrata, to pa lahko razširimo na prostorska geometrijska telesa. Iz tega sledi njegova trditev, da so fizični predmeti podobni številom in jih na nek način oponašajo. Pitagora je želel matematične odnose razširiti na celoto sveta. Torej: števila in številčni odnosi so počelo razlage sveta.

1 - najpomembnejše število, nevtralno število, 2 - ženska, 3 - moški, 4 - pravičnost ($2+2=4$), 5 - sveta poroka $2+3=5$, pentaram..

Pitagorejci so verjeli, da je št. 4 sveta številka. Vsaka materialna bitnost ima lastnost št. 4. Druga pomembna številka je deset ($1+2+3+4=10$).

Poleg kozmoloških problemov pa so pitagorejci poznali tudi problematiko načina življenja, vprašanja etike in problemov smisla človekovega bivanja. Ta vprašanja so postala enakopravna kozmološkim, tako da je prišlo do nekakšne sinteze med obojimi. Filozofsko raziskovanje kozmosa je dopolnil še etično usmerjeni nauk.

ANTROPOLOŠKO OBDOBJE - sofisti

Po fizikah se pojavi potreba po raziskovanju človeka in takrat nastopijo sofisti. Njihov cilj je bil načrtno pridobivanje izobrazbe, zato so , kakor sem že prej omenila učili za denar. Iz štirih prvotnih predmetov se razvije šolski sistem. Tam se poučuje formalne in neformalne predmete. Formalni (trivium) so: retorika, dialektika in gramatika. Neformalni (quadrium) so: geometrija, aritmetika, astronomija in glasba. V te šole so lahko hodili le moški.

4.1 Protagora

Za Protagoro (ok 480 pr.n.št) je merilo vseh stvari človek (homo mensura), in sicer »bivajočih, kako so, nebivajočih, kako niso« Stavek lahko razumemo na dva načina. Prvi je ta, ta je vsak človek, kot posameznik merilo za nek pojav, stanje..j (npr: nekoga pri 20 stopinjah zebe, nekoga ne). Drug način pa je ta, da je človek kot vrsta merilo (ne živali, rastline). Sama se nagibam k prvi razlagi.

Vsaka predstava ali zaznava ima torej svojo resnico, te pa so tudi spremenljive. Takšnemu na čutno zaznavanje odprtemu relativizmu pravimo senzualizem. Past tega subjektivizma pa tiči ravno v relativizmu – nikoli ne bomo prišli do objektivne resnice, ker ni dobro če gledamo iz znanstvenega stališča. Protagora je

napadel vse znanosti, tudi matematiko, češ da ni resničnih krivulj, linij in likov in da jih v realnosti ne moremo opredeliti.

4.2 Gorgias

Gorgias (483-380 pr.n.št) je podal naslednje teze:

- Nič ne biva
- In tudi ko bi kaj bivalo, bi bilo za človeka nespoznatno
- In tudi ko bi bilo spoznatno, ne bi bilo izrekljivo

Objektivne resnice ni, kvečjemu sklepamo po verjetnosti. Kot že za Protagoro tudi zanj ni absolutnih etičnih načel. Vsak človek, ljudstvo si jih ustvari sam – imajo svoja merila. Zanj je vsako mnenje lažno, v nasprotju s Protagoro, ki meni, da je vsako mnenje resnično.

ZAKLJUČEK:

Menim, da je bilo celotno predsokratsko obdobje zelo pomembno, saj so filozofi tistega časa s svojimi ugotovitvami dali filozofom, ki so se pojavili kasneje, dobro podlago za razmišljanje. Nekatera njihova razmišljanja se mi zdijo absurdna. Znanost dandanes namreč dokazuje da niso pravilna. Tales, na primer, je trdil da ima kamen magnetovec dušo, sedaj pa vsi vemo, da je gibanje kovine proti njemu, mogoče pojasniti s fizikalnimi in kemijskimi zakoni. Veliko je bilo torej zmotnih mišljenj, bila pa so tudi taka v katere verjamemo še danes – ideja o bogu, itd..

VIRI:

- Sovre, Anton. Slovenska matica. 1988. Predsokratiki.
- www.depts.washington.edu/philsups/ (slike)